

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Universitat de Barcelona

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Història Contemporània

"Avant y ap ells!", perspectives de la batalla del Bruc

Marc Medir Navarro Tarroja

Quart curs del Grau d'Història

Treball Final de Grau

Dr. Víctor Gavín Munte

27 de juny de 2014

Resum

La batalla del Bruc és, sens dubte, un paradigma de la guerra del Francès. Al llarg de dos segles ha estat objecte més de mitificació que d'investigació històrica, de la qual, en destaca l'estudi militar. El present treball pretén exposar l'estat de la qüestió d'un esdeveniment que ha influït més en l'imaginari col·lectiu que en l'estudi historiogràfic i que, per tant, se n'ha fet un ús més polític que històric. Per tant, considero oportú projectar una visió panoràmica sobre la influència que ha exercit la batalla del Bruc a nivell militar, polític i cultural al llarg de la història de Catalunya i, també, fins els nostres dies.

Paraules clau: Batalla del Bruc, Guerra del Francès, Guerra d'Independència i timbaler.

Abstract

The Battle of Bruc is definitely a paradigm of the French War. For over two centuries has been the subject of more myth than historical research, which foreground are the military studies. This assignment aims to explain the state of affairs of an event that has more influence to the collective imagination than historiography studies, therefore, has become more a political view than historical. Therefore, I consider appropriate to project an overview of the influence of the Battle of Bruc at military, political and cultural history that throughout Catalanian history and also to nowadays.

Key words: *Battle of Bruc, French War, Independence War and drummer.*

Índex

Introducció	4
Assaig Bibliogràfic	5
La perspectiva militar	8
Context.....	9
Primera batalla del Bruc, 6 de juny de 1808	10
Segona batalla del Bruc, 14 de juny de 1808.....	12
La perspectiva cultural: folklore i imaginari col·lectiu	15
Literatura culta	16
Literatura popular.....	19
La Renaixença: obres entre 1858-1883.....	20
Període 1883-1900	23
La perspectiva política	25
Commemoració de 1880.....	28
Commemoració del Centenari del Bruc, 1908	32
Franquisme i catalanisme	33
El timabler avui dia.....	36
Conclusions	Error! No s'ha definit el marcador.
Bibliografia emprada i consultada	39

Introducció

La Batalla del Bruc és probablement un dels episodis més coneguts de la història de Catalunya. La llegenda diu que Isidre Lluçà Casanoves¹, un vailet de Santpedor, va repicar el seu timbal al peu de la muntanya de Montserrat, concretament a les rodalies del municipi del Bruc. El so de l'esmentat instrument va provocar una sèrie d'ecos al llarg de la muntanya que va foragitar les tropes franceses que pretenien ocupar aquelles contrades i en va provocar la retirada quan aquests van suposar que un contingent gens menyspreable de tropes espanyoles els havien preparat una emboscada. Aquí naixia un esdeveniment, llegenda o mite que marcaria no només la pròpia guerra -del Francès- sinó la història del nostre país.

Val a dir que com la majoria de catalans ja vaig sentir a parlar del timbaler del Bruc des de la infància, concretament -que jo recordi- va ser amb la sèrie "Història de Catalunya²" de dibuixos animats en la qual el drac "Dragui" feia un recorregut de 39 episodis sobre la història de Catalunya -com indica el títol- en la qual, en l'episodi 21, tractava el tema del timbaler del Bruc. Aquesta anècdota personal pretén reflectir la influència cultural que ha tingut la història del timbaler del Bruc en la societat catalana i de com, en essència, n'hem estat hereus.

El present text analitzarà els fets de la Batalla del Bruc des d'una perspectiva militar, cultural i política a partir de la visió d'una sèrie d'autors dels quals n'extrauré tesis i arguments; i també de la figura històrica del timbaler del Bruc. Degut a la naturalesa del treball, és a dir, un estat de la qüestió, no faré cap hipòtesi ni tesi al voltant de la batalla ni del timbaler, però al llarg del treball i a les conclusions deixaré en evidència les polèmiques, proves i interrogants al voltant de la batalla, del timbaler i de les repercussions que aquests han tingut des d'aquella època fins als nostres dies.

¹ Veieu: Enciclopèdia catalana, www.enciclopedia.cat (consultada el 15 de maig de 2014)

² Veieu: TV3, www.tv3.cat (consultada el 15 de maig de 2014)

Assaig bibliogràfic

En aquest apartat voldria exposar els principals llibres que empraré i els motius pels quals ho faig.

CARNER I BORRAS, A. *Las tropas suizas al servicio de España durante la guerra de la independencia*. C. Bermejo. Madrid.1960.

Antonio Carner representa un dels autors més prolífics del període franquista sobre els fets del Bruc. Es pot dir fets i no batalla perquè en aquest cas Carner no es centra només en la pròpia batalla sinó que al llarg de la seva trajectòria va voler posar èmfasi, sobretot de caire militar, al desenvolupament dels fets del Bruc, és a dir, un abans i un després de la batalla. Carner destaca per la importància que li donà a les tropes, tot i que poc numèriques, de suïssos i valons mercenaris que van recolzar als sometents contra els francesos. La polèmica actual que es desenvolupa al voltant d'aquest fet és que se'l critica per voler restar importància a l'acció dels sometents i fins i tot es posa en dubte la presència de tropes estrangeres en els mencionats fets. Tot i així, Carner representa un dels primers autors que va estudiar durant dècades els fets del Bruc i per tant, en resulta imprescindible la lectura d'aquesta obra.

DURAN, C. *El Bruc en la literatura catalana del segle XIX*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. L'Hospitalet de Llobregat, 2009.

C. Duran aporta amb aquesta obra una tasca de recerca i anàlisi de totes les obres poètiques i literàries que giren al voltant de la batalla del Bruc. Cal destacar-ne el poema d'Alfons Roure (el famós vers, "qui per defensar la terra ferro i plom no sap trobar, no és digne de tenir mare ni d'ésser-ne català") i diferents autors que al llarg de la Renaixença posarien la base del reconeixement d'una batalla que saltaria de l'escenari folklòric -per dir-ho d'alguna manera- al polític. En aquest sentit l'obra de Duran resulta molt interessant perquè es pot llegir no només un missatge polític o social del segle XIX -i de la pròpia batalla- sinó que serveix, a més, per fer-ne una "radiografia" cultural.

ESTRADA I PLANELL, G. *Les festes de la commemoració del Centenari de la Guerra del Francès*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Rubí, 2009.

G. Estrada amb l'obra " Les festes de la commemoració del Centenari de la Guerra del Francès" permet establir una anàlisi bastant acurada de l'ús i commemoració que s'ha fet de la batalla del Bruc. En aquest cas destaca la commemoració de 1908 on no hi van faltar els dirigents polítics del moment, les elits culturals i intel·lectuals, sinó també tota una parafernàlia militar amb desfilades, salves de canó i fins i tot una unitat de milicians en formació, pretenen emular els sometents protagonistes de la batalla. Sens dubte, serveix per fer un molt bon matís i exemple del que deixa entreveure Duran a l'obra "El Bruc en la literatura catalana del segle XIX", destacant-ne l'aspecte cultural que permet radiografiar la societat; Estrada ens permet analitzar un exemple claríssim de l'explotació política, social i cultural que es feia en endavant de la batalla.

FONTANA, J. *La Guerra del Francès*. Pòrtic. Barcelona, 2007.

El llibre de Fontana (que no requereix presentació) l'incloc per un element ben senzill: no només Fontana no tracta en la seva obra la batalla del Bruc pròpiament dita, sinó que és un altre persona -en aquest cas, un tal Quim de Llovic- qui tracta la batalla. Si vull incloure aquest apartat de l'obra és perquè és una síntesi de la pròpia llegenda, deixant en evidència tots els elements -o adornaments- militars i polítics dels quals ha estat objecte la batalla del Bruc, servint-me de paradigma a l'obra d'analitzar la batalla a partir d'un estat de la qüestió.

GEAL, P. I HOCQUELLET, R. *Sombras de Mayo. Mitos y conmemoraciones Guerra de la independència*. Casa de Velázquez. Madrid, 2007.

Aquesta obra ha estat una de les millors que he llegit sobre la batalla. Tot i que només s'hi dedica un capítol i alguns elements no són -des del meu punt de vista- degudament analitzats, representa un síntesi molt bona dels fets del Bruc. No es centra tant en la batalla en sí, sinó de les reivindicacions i descripcions que se n'han fet al llarg del temps -a mode d'exemple, comenta que els carlins també feien al·lusió a la valentia dels homes del Bruc prenent

que les seves tropes ho emulessin- i també fan valoracions a nivell bibliogràfic que considero seran molt útils per al desenvolupament del treball.

MUSET PONS, A. *Economia, societat i cultura al Bruc i al seu entorn al començament del segle XIX*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Rubí, 2009.

L'obra de Muset és sens dubte una de les millors radiografies -des de tots els aspectes i visions- del Bruc com a poble, en el període en el qual es van desenvolupar els fets que provocarien la batalla del Bruc. El retrat que fa de la vila i les rodalies és d'un nivell descriptiu excepcional, que permet al lector fer-se una idea bastant acurada de la situació que hi havia en aquell moment. Evidentment no tracta la batalla, però és molt útil per "omplir forats" que normalment no es tracten amb gaire detall, com pot ser el *modus vivendi* de la població, i per extensió, el propi Sometent. Per tant considero important tenir en compte aquesta obra a l'hora d'analitzar el perfil social i econòmic dels sometents.

RUBÍ, G. *Manresa i la Catalunya central a la Guerra del Francès: de la revolta a la destrucció*. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 2009.

L'obra de Gemma Rubí l'he considerat molt útil per l'anàlisi que fa de Manresa en el context de la Guerra del Francès, i grans trets del propi conflicte al llarg de tot el territori català. Destaco Manresa perquè en aquests moments i "sobre el paper" tres municipis reclamen l'origen del timbaler del Bruc: Manresa, Igualada i Santpedor. Una ullada a Manresa -on es cremà el paper segellat, per exemple- com a nucli de resistència -sense menysprear tampoc a Igualada- resulta molt il·lustratiu perquè sens dubte Manresa era el destí inicial de la ofensiva francesa després de l'entrada de les tropes napoleòniques a Barcelona. Per tant aquesta obra la considero molt útil, entre altres coses, per l'actual polèmica de l'origen del timbaler; una polèmica que va des d'especular sobre el seu origen fins a negar-ne l'existència.

La perspectiva militar

La perspectiva militar probablement és la més desenvolupada. Això no ha d'estranyar, ja que es tracta d'un esdeveniment de caire militar atesa la seva naturalesa i per tant n'existeix bibliografia des del mateix any 1808³. Els fets del Bruc de 1808 van aixecar, o en van servir de pretext, una onada de fervor patriòtic ja que un grup de sometents va fer quelcom que ningú havia fet abans: frenar les tropes de Napoleó. D'una banda, voldria exposar inicialment els fets del Bruc i analitzar-los, i després estudiar-ne les conseqüències que se'n van desprendre.

L' il·lustre Josep Fontana ho resumeix així:

*"[...] el 6 de juny de 1808, una barreja de sometents, mercenaris suïssos i militars fugits de la guarnició de Barcelona, sense un comandament militar efectiu, va obligar a tornar a la capital la columna que manava el general Schwartz. Més important encara va ser la segona batalla, el 14 de juny, en que una força integrada per unes companyies de voluntaris reclutades a Lleida i manades per Joan Baget, unides a soldats suïssos que vestien de paisà i duien barretina, i a sometents de l'entorn, i que comptaven ara amb quatre canons, va derrotar un cos encara més nombrós de francesos, manats per Chabran."*⁴

D'aquest paràgraf de Fontana se'n desprenen una sèrie d'elements que seran motiu d'anàlisi al llarg del present text. Fontana parla de dues batalles - no una, com se sol esmentar, ja que parlem de la "batalla" i no "batalles" del Bruc-, menciona també "mercenaris suïssos" i de fugitius d'una guarnició barcelonina. Com veurem, hi ha un debat sobre el paper i presència de tropes suïsses i també al voltant dels militars fugitius, ja que va haver-hi més d' "una fuga" des de Barcelona. Pel que fa a la segona batalla, parla de voluntaris vinguts de Lleida i torna a esmentar als suïssos, però aquest cop vestits de paisà i amb barretina que amb més sometents i quatre canons van tornar a derrotar els francesos. Seran aquests factors la base analítica d'aquest apartat. Caldria començar per ambdues batalles.

³ Veieu: PÉREZ, N. *Batallas que los catalanes han ganado a los franceses, batalla segunda del Bruch y casa Masana en 14 de junio de 1808*. Ignacio Abadal (Imp.). Manresa, 1808.

⁴ FONTANA, J. *La Guerra del Francès*. Pòrtic. Barcelona, 2007, pp.23-24

Context

Abans d'entrar en els fets en sí, cal esmentar que el 13 de febrer de 1808 el general Duhesme va prendre Barcelona. Aquí hi ha dos elements a mencionar. El primer, els francesos eren aliats de la Corona, per tant la guarnició espanyola de la ciutat els havien de rebre com a amics i no enemics; arran de la signatura del "Tractat de Fontainebleau" de 1807, entre Manuel Godoy, privat del rei Carles IV, i Napoleó Bonaparte, l'emperador del I Imperi francès. El mencionat tractat estipulava que les tropes franceses podrien travessar el territori espanyol per tal d'atacar Portugal. Atès que des de la batalla de Trafalgar (1805) el domini marítim estava en mans dels britànics, Napoleó va idear aquesta estratègia per tal d'atacar Portugal sense fer-ho per via marítima.

Efectivament, les tropes franceses varen entrar en territori ibèric a l'octubre de 1807 en direcció a Portugal. Els problemes començaren quan les tropes franceses ocupaven els principals emplaçaments estratègics espanyols amb el pretext de quedar-s'hi "temporalment", però de fet, no marxaren. En aquest sentit hi ha dos factors i una conseqüència immediata a tenir en compte. El primer, la població catalana no havia oblidat encara la desfeta de la "Guerra Gran" de 1793-1795, un resultat traumàtic per la població, ja que va suposar l'ocupació temporal d'una gran extensió de l'Alt Empordà per part dels francesos, fams i molts morts. Un segon element és l'Exèrcit. Tot i les victòries inicials, les desfetes es van repetir una rere altre fins que al 1795 ambdós països van acabar firmant el "Tractat de Basilea", en el qual signaren la pau i acordaren unir-se en contra del Regne Unit.

La conseqüència immediata d'aquests fets fou la desconfiança quasi absoluta de la població envers els militars. El sentiment de rebuig cap als comandaments i quadres d'oficials de l'exèrcit van fer que durant l'ocupació francesa de 1808 sorgissin grups de sometents -molts veterans de l'esmentada guerra- que estaven formats per civils i exmilitars, els quals es van negar a unir-se a l'exèrcit i van decidir lluitar pel seu compte sota la direcció, en aquest cas, de la Junta Superior de Catalunya⁵.

⁵ La millor obra a la que he tingut accés sobre aquesta organització és MOLINER PRADA, A. *Catalunya contra Napoleó: la guerra del francès (1808-1814)*. Ed. Pagès. Lleida, 2007.

De fet, Fontana diu:

“A Catalunya, terra amb una llarga tradició de bandositats, en què les partides armades eren una realitat prou freqüent –bandolers, miquelets, sometents, guerrillers antiborbònics del segle XVIII, etc.- era lògic que un conflicte com el desfermat e resposta a la invasió francesa donés lloc a aqueta mena de mobilitzacions.”⁶

Aquesta situació es va agreujar quan les tropes espanyoles -sota ordres- van deixar entrar als francesos a Barcelona i ocupar Montjuic sense cap tipus d'oposició. El que havia de ser una parada temporal per dirigir-se a Cadis, els francesos van ocupar la ciutat i en va suplantar les competències, tant polítiques com militars, d'aquí que militars i civils descontents i hostils als francesos van acabar parant al Bruc.

Després d'aquesta llarga, però necessària, introducció contextual; voldria analitzar la perspectiva militar de les, ara sí, dues batalles del Bruc.

Primera batalla del Bruc, 6 de juny de 1808

Barcelona quedà sota les ordres del general Duhesme. El 4 de juny va fer partir dues columnes des de la ciutat: la primera estava comandada pel general Chabran i es dirigia a Tortosa, la segona columna estava comandada pel general Schwartz i s'havia de dirigir a Manresa. Fou la columna d' Schwartz, segons les fonts de 3.800 homes⁷, que arribà a Martorell el dia 5. El fet que Schwartz aturés el seu avenç va facilitar l'organització dels diferents sometents de Manresa, Igualada, Abrera, Esparraguera, Collbató, Santpedor, Bruc, Sallent, Castellolí, Moià i molts d'altres per tal de localitzar una posició on poder emboscar els francesos, en aquest cas, can Massana⁸. Les fonts diuen que el dia 6 de juny els francesos van arribar a l'alçada del Bruc on van ser emboscats i atacats per part de sometents que estaven amagats.

⁶ FONTANA, 2007, p.32.

⁷ Íbid. p.124. Aquesta xifra de soldats és comuna en altres llibres i webs consultades.

⁸ També "Maçana", depenent de les fonts. Aquesta és la zona que més s'apunta a poder haver estat el lloc on es van produir els primers enfrontaments.

Davant d'una agressió de la qual no en saberen localitzar la procedència exacte i essent víctimes d'un enemic invisible, els oficials francesos de la columna no van saber afrontar la situació ni com respondre-hi; en un context en el qual els sometents no només canviaven de posició a l'hora de disparar, sinó que anaven augmentant en nombre. De fet, es diu que va ésser en aquest moment quan d'un grup de sometents arribats de Santpedor, es trobava el jove Isidre Lluçà que duia un timbal de la congregació dels Dolors de l'esmentada vila.

Fontana diu:

*"Segons sembla, hi havia un soldat fugit de la guarnició de Barcelona, Isidre Lluçà i Casanoves, que era fill de Santpedor i va demanar tocar el timbal de la congregació del seu poble. Els francesos, en sentir ressonar la caixa i veure com rebotava per les parets de Montserrat, es van pensar que hi arribaven reforços militars de Lleida i Cardona, van girar cua i van començar a fugir vergonyosament cap a Esparraguera i Barcelona. Els sometents catalans van perseguir-los fins més enllà d'Esparraguera, els van fer més de 400 baixes, i els van prendre armament i municions."*⁹

Aquest seria el relat, diguem-ne, "oficial", de la primera batalla del Bruc. Una columna d'uns 3.800 soldats comandada per Schwartz seria emboscada i rebutjada als voltants de can Massana per un conjunt de sometents i tropes "mercenàries" suïsses, que els causaria uns 400 morts i la seva retirada. En aquest context hi ha dos debats historiogràfics: quina importància o pes van tenir els suïssos en la batalla?, i el segon, quina organització o força tenien els sometents, foren claus per a la victòria, o hi hem de sumar importància la presència dels soldats "regulars" que fugiren de Barcelona? Aquests elements seran tractats més endavant.

⁹ FONTANA, 2007, p.125

Segona batalla del Bruc, 14 de juny de 1808

La segona batalla del Bruc es va produir el 14 de juny de 1808 i va tenir un caire, diguem-ne "més "convencional". Després de vuit dies de la desfeta inicial del dia 6, les forces catalanes ja s'havien reorganitzat i estaven comandades pel coronel Joan Batet¹⁰, que juntament amb els sometents de les esmentades viles Manresa, Igualada, Abrera, Esparraguera, Collbató, Santpedor, Bruc, Sallent, Castellolí, Moià i d'altre s'hi uniren tropes vingudes de Cervera i d'altres indrets. La resposta a la pregunta "per què després de la derrota, els francesos van tornar a insistir en passar pel Bruc?" respon a una necessitat pràctica: el control de l'interior del territori català.

Els francesos només ocupaven de forma directa i efectiva una sèrie de ciutats -Barcelona, Tarragona, Figueres, d'entre altres- i pobles -en el cas que ens ocupa Esparraguera o Martorell-, però res més. El moviment de tropes, la logística o els transports eren constantment atacats per partides de sometents -o bandolers- ja que els era impossible mantenir un control; d'aquí la necessitat d'intentar-ho, i el Bruc no en fou una excepció. D'una banda, calia assegurar els principals camins i cruïlles que envolten Montserrat, sobretot per tenir un control i accés directe a Igualada o Manresa. Però tampoc s'ha de perdre de vista que la carretera que anava cap a Saragossa passava pel Bruc -de fet encara hi passa- i per tant el Bruc, d'entre altres viles, era una cruïlla que necessàriament s'havia de controlar.

L'exèrcit francès, dirigit pel general Chabran -qui tingué ordres de tornar-se a dirigir al Bruc- després del seu intent fallit d'arribar a Tortosa -bàsicament pel tipus de resistència i falta de control del territori, que ja he mencionat- per tal de recuperar el camí que els permetria arribar a Manresa, o fins tot Lleida. Ara bé, si la situació fou patètica en el primer intent, en el segon no es va fer esperar cap canvi, sobretot perquè els sometents i tropes espanyoles no només eren numèricament superiors a la seva situació vuit dies enrere, sinó que estaven més ben armats i parapetats. De fet, com s'ha dit, les fonts diuen que ara disposaven de quatre canons d'artilleria, i essent el terreny tant abrupte

¹⁰ També "Baget", segons les fonts.

i de difícil accés, els francesos havien perdut abans de començar i ho sabien. Chabran no trigà en ordenar la retirada.

Fou precisament en la segona batalla, on va néixer la llegenda el timbaler del Bruc. Per dos motius: fou la segona derrota en 8 dies en un mateix lloc, i l'altre, fou quan les tropes espanyoles estaven més cohesionades i eren més nombroses, per tant, el timbal era l'eina que s'emprava per donar ordres en la batalla ¹¹. Aquest fou el seu context, així com de les posteriors polèmiques. Per tat, voldria tractar d'exposar els punts que durant anys -no vol dir que necessàriament encara avui dia es discuteixin o en alguns casos ja estiguin superats- han estat elements de polèmica.

Primerament, la presència de soldats suïssos. La contractació de tropes mercenàries ja fou una tònica al llarg dels segles XVI, XVII i XVIII. Les guerres que tenia la Corona hispànica per controlar els seus territoris a nivell europeu requerien més tropes de les disponibles a la Península Ibèrica, i per tant, era comú pagar a tropes alemanyes, flamenques, o en el cas que ens ocupa, suïsses, per tal de combatre per la Corona. Antoni Carner¹² descriu les tropes suïsses:

"Als primers moments de l'entrada dels napoleònides a Espanya, els suïssos seguiren d'un tro lluny els esdeveniments. Dispersos per les guarnicions, sovint aïllats de les tropes nacionals, llur situació cada vegada era més compromesa i difícil. En començar les primeres revoltes populars contra els invasors, pel maig de 1808, [...] el Regiment de Wimpffen, a Tarragona, [...] que és qui lluità a Catalunya, sol o bé unit a la tropa regular o als Terços de Miquelets¹³ o grups sometents, moltes vegades comandats per sergents o bé oficials suïssos per tal d'imposar-los aquella disciplina que tanta falta els feia i que era causa, moltes vegades, de llur manca d'eficàcia."¹⁴

El text desprèn la poca simpatia que tenia Carner cap als cossos irregulars de milícia -en aquest cas sometents, i en extensió, els Miquelets- però val a dir, i insto al lector a reflexionar-hi, que pocs cossos irregulars o

¹¹ Aquest modus operandi ja s'emprava als segles XVII i XVIII, a mitjans del XIX es van començar a emprar les cornetes.

¹² Fou arxiver del fons de l'Ajuntament d'Igualada sobre la Guerra del Francès.

¹³ Molts d'ells, veterans de la Guerra Gran ja que foren el cos militar que es va enfrontar en els últims mesos de la guerra als francesos. N. de l'A.

¹⁴ CARNER I BORRAS, A. *Les tropes suïsses a Catalunya durant la guerra "de la independència"*. Rafael Dalmau. Barcelona, 1976., p.9

milicians han demostrat tenir una disciplina i/o organització que iguali o superi la d'un exèrcit regular¹⁵. En aquest sentit considera -o com a mínim insinua- que la presència de professionals com els suïssos foren el pal de paller que va permetre al sometent foragitar i derrotar als francesos.

De fet, segueix:

*"[...] mai no ha estat vista en els documents dels arxius de Manresa i d'Igualada, poblacions més directament interessades en les batalles del Bruc - embolicades anys enrere en estèrils polèmiques- cap referència important respecte a la presència i actuació de tropes suïsses en aquelles ni altres accions. Sembla com si hom volgués silenciar sistemàticament la cooperació dels suïssos. Per què? Potser per a no trencar l'encís d'aquell aire de llegenda que d'antuvi hom volgué donar a aquells dos fets d'armes, lloats talment com miracles. És clar que la intervenció de la tropa suïssa no tenia res de miraculosa. Era gent d'armes que complia el seu deure i res més. Això sí: amb lleialtat i valor insuperables."*¹⁶

La presència o no de tropes regulars ha estat objecte de debat. La historiografia espanyola feta durant la guerra i la postguerra lloava el valor dels sometents "patriotes" catalans en contra dels francesos. Ara bé, durant el segle XX la figura "mítica" dels sometents va anar perdent pistonada i entre la dècada dels anys vint fins ja als vuitanta es va menystenir el paper dels sometents i prendre més consideració la presència -independentment del número o tipus de tropes que foren- de soldats regulars. No només pels suïssos, sinó perquè se sap de diferents contingents de tropes fugiren dels francesos des de Barcelona. Abans de la batalla hi havia una guarnició d'uns 3420 soldats espanyols¹⁷ i d'aquests, aproximadament mil¹⁸ van abandonar la ciutat.

Aquestes dades, serveixen com a orientació del nombre de tropes regulars -entre ells el famós Isidre Lluçà- podrien haver-se unit als sometents. De fet, Lluís Ferran Toledano i Maria Gemma Rubí diuen:

¹⁵ Una excepció podria ser el *Vietcong*, que durant la guerra de Vietnam (1965-1975) va tenir en escac a l'exèrcit més ben preparat i potent del món, com a mínim en aquell moment, el dels Estats Units d'Amèrica.

¹⁶ CARNER I BORRÀS, A., 1976, p.23

¹⁷ Càlcul fet a partir de diferents fonts.

¹⁸ *Íbid.*

"[...] las tropas francesas toparon con grupos de somatenes [...] también de compañías de soldados profesionales integrados en el ejército real, [...] la participación popular en este combate y en el siguiente debe ser, por lo tanto, matizada."¹⁹

També seria lògic la presència d'un o més timbalers²⁰ que havien de traslladar les ordres dels oficials cap a la tropa. Fins i tot s'apunta a la idea que fossin tropes que marxessin per unir-se a la resistència de Saragossa, però aquesta idea no té una base sòlida²¹. En qualsevol cas, hi va haver tropes regulars i sometents, i pel que fa al paper del timbaler, ara entraré a analitzar-lo.

La perspectiva cultural: folklore i imaginari col·lectiu

Des del punt de vista la perspectiva cultural al voltant de la figura del timbaler del Bruc és la més important. Bàsicament per dos motius: el primer és que és la única perspectiva que no presenta cap tipus de polèmica, ja que l'evolució cultura o folklòrica representa el desenvolupament d'una societat, i per tant, pel que fa als poemes o festes que es refereixen al timbaler no són motiu de discussió sinó d'estudi. La segona, perquè és la perspectiva que tenim actualment, o que com a mínim, seguim fent servir. M'explicaré amb un petit exemple. Actualment a TV3 hi ha una col·lecció de molinets que mostra la capacitat d'explicar històries complexes a partir d'un "3" i una banda sonora de músiques i efectes. En aquest cas apareix un conjunt de números "3" que al fons figuren la serralada de Montserrat i a la dreta es veuen desfilant com si fossin soldats. De la serralada en surt un eco de timbal i els números "3" soldats fugen dient "allez, allez!"²².

Aquest exemple em va molt bé per exposar la idea que pretenc desenvolupar al voltant de, diguem-ne, l' "herència cultural" que tenim al voltant

¹⁹ GEAL, P. I HOCQUELLET, R. *Sombras de Mayo. Mitos y conmemoraciones Guerra de la independencia*. Casa de Velázquez. Madrid, 2007. p.89

²¹ Es va considerar la possibilitat ja que el setge de Saragossa es va iniciar pels voltants del 15 de juny de 1808, una setmana després de la derrota francesa al Bruc. Si tenim en compte que la carretera que va en direcció a Saragossa passa pel Bruc -avui dia l'A-2, sortida 570/572- i arriba a Saragossa -A-2, sortida 321- no hauria d'estranyar a ningú que les tropes regulars que participaren en la primera batalla anessin posteriorment a defensar l'esmentada ciutat. Com dic, és una teoria de difícil constatació.

²² Al web TV3, www.tv3.cat (consultada el 15 de maig de 2014) podeu trobar el vídeo de 10' que menciono escrivint al buscador "timbaler del bruc".

o sobre el timbaler del Bruc. Evidentment cal contextualitzar aquest vídeo de TV3 en el marc del tricentenari de la Guerra de Successió i amb l'ambient polític que hi ha en aquests moments, però això és quelcom -l'ús polític de la batalla- que tractaré en l'últim apartat, abans de les conclusions.

Pel que fa a la perspectiva més cultural, la millor anàlisi que he trobat és la de Carola Duran:

*"[...] quan es propaga que el vencedor no ha estat un exèrcit poderós d'un regne important, sinó un grapat d'homes de poble que, mal armats i amb un plantejament tàctic de guerra de guerrilles, desconcerta fins a provocar la fugida, per dues vegades, de l'omnipotent exèrcit francès. És l'encarnació propera i viscuda de la narració bíblica de David i Goliat. Un esdeveniment d'aquesta mida no podia ser defugit de cap manera per la part guanyadora de les batalles. D'aquí el naixement d'una gran quantitat de textos literaris, erudits i populars, que van fer seves les gestes del Bruc i el tema va ser present a tot al llarg del segle XIX. La visió que les diferents aportacions literàries donen dels fets varia d'acord amb els diversos corrents estètics i amb les diferents situacions polítiques que tenen lloc en aquell segle."*²³

Amb aquest fragment Carola Duran deixa entreveure l'axioma que es desenvoluparà al llarg d'aquest apartat, és a dir, la influència que ha tingut la batalla del Bruc, més enllà de l'esdeveniment militar, en el subconscient de la cultura popular catalana. Seguint amb l'obra de Duran, l'anàlisi es farà a partir de la literatura culta i popular, i en la poesia, teatre i la narració en els períodes de la Renaixença i entre els anys 1883-1900, respectivament.

Literatura culta

Entenem per literatura culta aquella que està relacionada a una tradició clàssica, és a dir, amb una sèrie d'estils i obres que connecten amb una sèrie d'autors amb un reconeixement i prestigi intel·lectual. Reconeguda institucionalment, la reconeixem per tenir una forta idea de creació individual o independent del públic normal. Es tracta d'un caràcter propi que permet tant a

²³ DURAN, C. *El Bruc en la literatura catalana del segle XIX*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. L'Hospitalet de Llobregat, 2009. p.5

autor com obra perviure en el temps essent font d'influències i amb una estructura de composició complexa o desenvolupada. Per tant gaudeixen d'un reconeixement i estabilitat intemporal, conservant l'originalitat i signatura de l'autor, amb el seu estil propi i en molts casos, marcant una tendència determinada, o com a mínim, influenciant-la.

En el cas que ens ocupa parlem d'un seguit d'autors de diferents tendències polítiques però que comparteixen un tret característic en comú, la seva dedicació a tractar els fets de la batalla del Bruc. El primer autor és Josep Arrau Estrada (1774-1818) amb el seu poema "Somni y realitat sobre las ocurrèncias del dia. Desahogos de una Musa catalana en la sublevació del any 1808", publicat al "Diario de Manresa" entre els dies 29 i 30 d'octubre de 1808²⁴. Josep Arrau Estrada, professor de l'Escola de Nobles Arts de Llotja, el va escriure a Reus quan va fugir de l'ocupació francesa de Barcelona. En aquest poema elogia tant la victòria a les batalles del bruc com de la indústria catalana que es converteix en una indústria de guerra. El poema segueix exigint el retorn de Ferran VII i l'expulsió de Napoleó, qui titlla d' "usurpador".

Un altre autor és Antoni Moles²⁵, un capellà rossellonès que va escriure un romanç de 498 versos publicat a finals de 1809 a Tarragona amb el nom de "Lo bon rossellonès als catalans". Exiliat a Catalunya el 1793, després de l'inici de la Convenció, va redactar el romanç com a agraïment als catalans per l'acollida, per atacar a Napoleó i defensar els ideals de la tradició. Voldria mencionar-ne un fragment:

*"Animeu-vos catalans,
imiteu els manresans:
la batalla han començat
amb Buonaparte malvat
dos vegades en el Bruc
li han donat fortíssim truc;*

²⁴ DURAN, C., 2009, p.8

²⁵ D'aquest autor pràcticament no n'he trobat cap referència biogràfica, més enllà d'algun portal web d'Internet o les referències de DURAN, C. 2009.

sos invencibles soldats
per pocs paisans atacats
i per alguns de Manresa
han fugit amb lleugeresa
fins més lluny d'Esparraguera
*sens seguir la carretera*²⁶

Aquest fragment serveix per exposar un exemple del tipus de literatura culta que es feia a l'època, i al mateix temps, per destacar un aspecte que a criteri meu em sembla important: no es parla del timbaler. La majoria d'obres literàries d'aquell moment no mencionaven directament al timbaler o la seva figura. Si que ho feia Francesc Xavier Cabanes. Lluís Toledano i Maria Gemma Rubí diuen:

*"Las primera referencias parecen encontrarse en la literatura militar de la época, en Francesc Xavier Cabanes²⁷ que comentando la participación del somatén de Santpedor, añadía que llevaba "una caja de guerra" que un joven tocaba con bastante regularidad. [...] Una versión confirmada por una carta escrita desde dicho pueblo y enviada al "Diario de Manresa" el 29 de noviembre de 1808, donde hacía referencia al tambor."*²⁸

Això no vol dir que es mencionés abans la figura del timbaler, però sí que de cara a la literatura sobre la seva figura caldria esperar uns anys abans que fos tractada. Hi ha molts més exemples de literatura culta, ja a sigui a nivell d'autors o fins i tot d'institucions²⁹.

²⁶ DURAN, C., 2009, p.9

²⁷ Veieu: CABANES, F. X. *Historia de las operaciones del ejército de Cataluña en la Guerra de la usurpación, o sea de la Independencia*. Imprenta de Brusi, Barcelona, 1815.

²⁸ GEAL, P. I HOCQUELLET, R. 2007, p.95

²⁹ Pel seu compte la Reial Acadèmia de Bones Lletres en va mostrar interès, sobretot arran de la figura de Joan Francesc Bahí.

Literatura popular

Entenem per literatura popular aquella que està lligada als gustos i costums de la població. Neix al llarg del segle XIX i va dirigida a grans sectors de la població. A diferència de la literatura culta, la seva importància no resideix en l'autoria de l'obra, sinó en la seva recaptació. En una societat atrapada en una rutina industrial, qualsevol espectacle d'entreteniment era molt ben rebut, i aquesta és una de les funcions bàsiques d'aquest gènere. Per tant, estava lligada i dirigida a l'entreteniment de les classes populars, acostumaven a ser històries de temàtica social i quotidiana i fou molt criticat per les elits culturals de l'època.

Un bon exemple fou "Cansó nova per animar los valerosos catalans a favor de la fe, del rey y de la pàtria", atribuït a Lluís Soler Terol. Aquesta composició, juntament amb "Cansó per animar als catalans contra les iniquitats de l'imperio de Bonaparte" que pretenia animar als joves catalans a unir-se a l'exèrcit que reclutaven les juntes, són ambdues de 1808. Aquestes composicions pretenien crear un sentiment no només de rebuig de cara a l'invasor, sinó de resistència per part de la població. Posteriorment, el 1822, mossèn Ignasi Freixa escriví "Copblas sobre la prodigiosa y memorable victoria alcanzada de el arrogante y jactancioso ejército francés en los montes del Bruch y Casa Masana por un puñado de paisanos (...) protegidos de la Virgen Santísima Nuestra Sra. de la Concepción y de los Santos Patronos de dicha ciudad el dia 6 de junio de 1808", que diu del Bruc:

"Puestos, pues, los manresanos

a un punto de observación

al enemigo escuadrón

ven formando por los llanos

del Bruch; le embisten ufanos

y humillan su vanidad,

destrozándole; en memoria

*de nuestra posteridad*³⁰

Hi ha molts més exemples, "Igalada deslliurada per lo Sant Christo en las victòries del Bruch lo dia 6 y 14 de juny de 1808", "Goigs a la Sagrada Imatge del Sant Christo de Igalada" i un llarg etcètera. Es van crear moltes obres poètiques o cançons per tal d'animar a la població a resistir als francesos, lloant la valentia dels catalans i com no, del Bruc.

La Renaixença: obres entre 1858-1883

Tot i que durant anys es va reduir el nombre d'obres que fessin referència als fets del Bruc sobretot degut al canvi de context i conflictes socials i polítics, entre 1858-1859 amb la recuperació dels Jocs Florals es va recuperar tot un seguit de tradicions culturals i al mateix temps, hi va haver un creixement de la producció d'obres tant poètiques, narratives o teatrals. La Renaixença, com tot moviment cultural, necessita uns, diguem-ne, "mites" que li proporcionin uns valors que defineixin els caràcters del públic a qui es dirigeix. En aquest context el Bruc representa un tema recurrent.

Pel que fa a la poesia, un bon exemple seria Victor Balaguer que amb el pseudònim d' "El Trobador de Montserrat" va escriure el 1857 "A la Verge de Montserrat" la qual ajuda als catalans quan estan perill, el poema d Salvador Estrada "Un català a l'altura del Bruch, després de l'heroica resistència feta a la tropas franceses lo dia 14 de juny de 1808". Fins i tot Antoni Bofarull fa referències al Bruc en el seu poema "La gorra vermella" dient:

"I què direm del Bruc?

*La França us ho dirà.*³¹

Val a dir que la producció literària està subjecte als esdeveniments del moment en el que són escrits i també en les circumstàncies personals de l'autor -ja siguin personals o circumstancials- a l'hora d'escriure. Les referències i interpretacions que es volen fer del Bruc no tenen gaires diferències pel que fa

³⁰ DURAN, C., 2009, p.18

³¹ Íbid. p.33

a la voluntat inicial de la literatura de 1808 cap a aquest esdeveniment, és a dir, si al principi es volia animar a la població a combatre els francesos, al llarg del segle XIX i XX es pretén inculcar l'esperit dels sometents de 1808 cap a esdeveniments o estratègies ideològiques que es desenvolupen al llarg del segle. Per exemple, Jaume Collell, eclesiàstic vigatà, fou anomenat "Mestre en Gai Saber" el 1871 pel seu poema "Somatent".

Catalanista, conservador i catòlic, en un context d'inestabilitat com el 1871 -a falta de dos anys per la proclamació de la I República- Jaume Collell escriu aquest poema no atacar als francesos, l'escriu per evidenciar els lligams dels sometents amb la seva terra. Cal entendre que cap a 1870 ens trobem amb una generació històricament fabulosa, amb personatges que s'han format a la "Jove Catalunya"³² com ara Pere Aldavert, Francesc Mateu, Isidre Reventós, Iu Bosch, Jaume Ramon i Vidales, Felip de Saleta i un llarg etcètera. Anys més tard, Francesc Ubach i Vinyeta escriu el 1892 "Las duas batallas del Bruch" i el 1894 "Lo tambor de Sanpedor". Aquestes obres van tenir un gran èxit i molta difusió. En aquest cas, més proper al context de les "Bases de Manresa" de 1892.

Hi ha molts autors i d'eres sobre el Bruc al llarg de tres dècades, en les quals els millors autors del moment van fer algun tipus de referència -alguns més que d'altres- als fets del Bruc o del timbaler, evidenciant així, que el timbaler del Bruc i les batalles acabaria essent també un dels símbols del catalanisme polític.

En el món del teatre, molt popular al llarg del s.XIX, fou un dels espais públics on més s'utilitzava el català a l'hora d'elaborar obres literàries. Si bé és cer que també s'emprava el castellà, en el context de l'últim terç del segle XIX -especialment- els autors teatrals escrivien les seves obres en el context de "el català de que ara es parla" ja que anava dirigit als sectors populars. En aquest context cal destacar l'obra de Frederic Soler "Les joies de la Roser", estrenada el 1866, en la qual l'autor fa un retrat del món rural català del moment, el que ell anomenava "drama de costums veritablement catalans"³³. En aquesta obra, ja

³² Organització catalanista influenciada pels ideals de la "Jove Europa" de Mazzini i del romanticisme crearien un precedent dins del món cultural catalanista.

³³ DURAN, C., 2009, p.42

en la primera escena, es fan referències als successos del Bruc en la qual un dels personatges afirma que hi va ser i hi va matar trenta francesos³⁴. El mateix personatge en torna a parlar al llarg de l'obra. Aquesta seria la primera aportació de Soler, ja que el 1882 s'estrenaria una altre obra seva, "Lo timbal del Bruch", obra de quatre actes que gira al voltant de la incògnita personalitat del jove timbaler. En qualsevol cas, Frederic Soler representa el paradigma pel que fa a la història del timbaler i els fets del Bruc en el context del teatre de la Renaixença.

La narració en el context de la Renaixença és un dels aspectes que inicialment hi havia una poca o nul·la publicació en català. Tot i així hi ha unes quantes publicacions, com la de 1860 "El Mansueto o las cuevas de Montserrat" de Manuel de Lasarte, el 1861 amb "Atrás el extranjero! Novela histórica del tiempo de la Guerra de Independencia" de Manuel Angelon. Tot i així, l'èxit de l'esmentada obra " Les joies de la Roser" es va intentar novel·lar en català, sobretot arran de la seqüela que es va fer el 1866 amb l'obra de Frederic Soler "L' incendi d' Hostalric". Val a dir que a nivell novel·líctic la font d'inspiració, com a mínim inicialment, fou Frederic Soler i la seva obra.

Cal esperar al 1875 que Joaquim Vinardell publiqui "Biblioteca Catalana Il·lustrada" aprofitant l'èxit de les obres de Soler. En aquest sentit, se li demana a Josep Feliu Codina per tal de convertir els drames de Soler en novel·les³⁵. Un exemple seria "Lo Bruch", de l'esmentat Josep Feliu Codina que publicaria l'editorial "La Renaixensa" el 1880. Val a dir que en aquest moment, la producció narrativa està en mans de la col·laboració entre Frederic Soler, Josep Feliu Codina, Adolf Blanch i Joaquim Vinardell que entre tots es posen d'acord per novel·lar les famoses obres de Soler i caldria esperar més anys per veure'n altres tipus de publicacions.

³⁴ Íbid. p.42

³⁵ Íbid. p.45

Període 1883-1900

Arran del 25è aniversari del restabliment dels Jocs Florals, Josep Yxart fa una reflexió sobre la "decadència dels Jocs Florals"³⁶. Segons ell, considera que els Jocs Florals han complert el seu objectiu d'impulsar la cultura i llengua catalana, i també ressalta que s'ha millorat en la producció poètica -crítica que inicialment era pobra-, ressalta la reducció del patriotisme com a tema a l'hora de realitzar les poesies, i que el certamen s'ha convertit en una plataforma pel catalanisme més conservador i tradicional. Paral·lelament a aquestes paraules, és un període en que apareix la revista "L'Avenç" (1883) i comencen a fer-se traduccions d'autors estrangers de gran èxit i també la introducció d'influències i corrents literàries de l'exterior.

La poesia va seguir en la línia anterior, la publicació "El Eco del Bruch" de Manresa dedica un número extraordinari "A los héroes que el día 6 de junio de 1808 combatieron en las sierras del Bruch por Dios, por la Patria y por el Rey"³⁷. Hi ha més publicacions d'aquest estil i de publicacions similars i durant anys diferents organitzacions catòliques, moltes properes al catalanisme, es van dedicar a fer publicacions més religioses que commemoratives. Per exemple, el 1884 Josep Maria Serra i Marsal presenta al Certamen Catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona el poema "La bandera del Sant Crist" amb la que guanya.

El catolicisme es fa amo i senyor del llegat del Bruc, si és que mai va perdre aquest protagonisme, atès que ni liberals ni republicans van poder trencar-los el discurs, com s'ha dit i vist. "La Veu de Montserrat" publica el 1885 el poema "Als martres del Bruch" de Miquel Victorià, en la que diu:

"Una altra llibertat avui ens deshonra

sens fe, caritat, sens esperança...

Martres del Bruc, feïm recular-la a França"³⁸

³⁶ DURAN, C., 2009, p.61

³⁷ Íbid. p.63

³⁸ Íbid. p.64

Des del meu punt de vista, aquest tipus d'obres evidencien la pèrdua d'influència que tenia l'Església sobre les ciutats -quan parla d'una "altra llibertat" ho entenc com una referència al moviment obrer i les seves lluites- i necessita explotar mites com els del Bruc per fer recuperar la fe -a un poble "sens fe", com diu Victorià- i retornar el protagonisme perdut de l'Església. Un altre exemple és Igualada, quan organitzar celebracions al Bruc invocant la intervenció religiosa en el triomf de la batalla en un acte del 1890, per exemple, o l'any 1892 amb el poema "Les dues banderes" de Sebastià Trullol i Plana que guanyà un premi al Certamen de la Joventut Catòlica de Barcelona. Val a dir que la producció de poemes no és gaire més nombrosa que en l'anterior període i que gira al voltant de la religió, més que en els fets en sí.

El teatre, després de l'hegemonia de Frederic Soler en aquets àmbit, apareix la figura de Maurici Fius i Palà amb la seva obra "L' incendi de Manresa" publicada el 1890. Un drama en vers i amb tres actes en la qual ressalta el paper de Manresa en la batalla i insinua que el timbaler sortí d'aquesta vila. No cal dir que el "Setmanari Català" de Manresa l'aplaudeix i la considera un triomf. Paral·lelament, el 1894, apareix "Hèroes del Bruch" de Francesc Pradell i Pujol i també "Lo guardador del Bruch" de General Ginestà i Punset de 1896. Finalment el 1911 es publica "Lo trabucayre brucatà" d'Emili Pascual i Amigó. Aquestes són les obres que hi ha en aquest període, com a mínim a grans trets. En aquest sentit la paraula "pobra" és queda curta a l'hora d'analitzar-ne la quantitat d'obres que se'n van fer. Si n'analitze'm el contingut, són les primeres obres teatrals dels seus autors. Varen tenir un escàs reconeixement, amb escenes pobres, i en totes el timbaler presenta diferents motius per enfrontar-se als francesos, sigui ràbia, fervor patriòtic, etc.

Si haguéssim de definir la producció narrativa del període, probablement una de les paraules que més acuradament la descriurien seria "absència". Hi ha molts articles publicats en diferents publicacions però cap obra que iguali o millori el període anterior. La majoria defensen els interessos que una sèrie de municipis tenen pel que fa a la batalla del Bruc -més endavant s'analitzarà amb detall- i en aquest, sentit es publiquen recopilacions de poemes o articles, però no es fan obres noves que puguin ésser considerades.

La perspectiva política

Probablement la perspectiva política és la que ha donat més joc i debat en els últims 150 anys. El procés pel qual liberal-progressistes, republicans, conservadors, carlins, i posteriorment, els nacionalismes espanyols i català s'han adjudicat el llegat i significat dels fets de la batalla del Bruc i del propi timbaler resulta a primera vista inversemblant, però al mateix temps, carregat de significat.

Seguint amb Lluís Toledano i Maria Gemma Rubí:

*"Sus consecuencias fueron mucho más allá del mero acontecimiento bélico, en la medida que influyeron en la construcción de un referente simbólico y un vínculo de identidad política de larga duración. [...] La memoria se convirtió así en un lugar de reconocimiento, definición y mito movilizador de las diversas culturas políticas."*³⁹

Aquest fragment dóna peu a un element indispensable que cal tractar en aquest treball, la construcció dels mites nacionals. La llegenda del timbaler del Bruc, respon a la necessitat d'un nacionalisme polític espanyol que es desenvoluparia al llarg del s.XIX i que s'alimentà d'una sèrie d'elements i substrats culturals i/o identitaris per tal d'uniformitzar la societat sota la identitat d'una "nació espanyola".

El discurs del nacionalisme apareix arran de la voluntat del liberalisme polític de subordinar la població a un Estat o Constitució amb la pròpia nacionalització de les persones per part de l'Estat, és a dir, la propietat de la nació és en mans de l'Estat i per tant la població que viu sota aquest Estat té el seu reconeixement en la definició de "ciudadà" i en essència, com he dit, n'està subordinat. El cas d'Espanya no en fou una excepció. Lluís Toledano i Maria Gemma Rubí diuen:

"[la victoria al Bruc] fue un escenario propicio también en la invención de heroicidades e intercesiones celestiales. Dada la imposibilidad de avanzar, la retirada francesa fue asimismo dificultosa. [...] Según el informe del general francés Porte, a

³⁹ GEAL, P. I HOCQUELLET, R., 2007, p.87.

partir de entonces los paisanos pensaron que aquel desfiladero "era para el ejército francés las columnas de Hércules".⁴⁰

La idea de crear un mite fundacional i legitimador d'un Estat ja el trobem a l'Antiga Grècia, en la qual quan una polis es fundava calia un mite en el qual un dels seus primers ciutadans i fundadors tingués algun vincle diví o realitzés alguna proesa amb l'ajuda d'algun déu per tal d'establir-ne la polis i dedicar-ne el patronatge o protecció al déu o deessa que els ha ajudat o amb qui té relació l'heroi. Tampoc cal anar tant endarrere. Ja al segle XVIII hi comencen a haver exemples més propers als de l'anomenada "Guerra d'Independència".

Per mi el més transcendent és el de Molly Pitcher, que es creu que era el pseudònim de la real Mary Ludwig Hays McCauley⁴¹, una dona de Trenton - Nova Jersey- que es va enfrontar als britànics a la batalla de Monmouth el 28 de juny de 1778. El més curiós, i que per tant, principal motiu pel qual destaco aquesta figura, és que se la representa quasi sempre al costat d'un canó. Paral·lelament, es representa també a Agustina d'Aragó al costat d'un canó, ja sigui disparant-lo o carregant-lo. Per tant, si algun país es pot considerar paradigma de la construcció nacional, un dels primers fou ens dubte, els Estats Units. Espanya va seguir els mateixos passos, ja que a la llarga tindria les mateixes necessitats. En una Europa en la qual els ideals il·lustrats s'estenen com la pólvora el regne d'Espanya no en queda indiferent -agradi o no a les diferents postures o corrents polítics del país- i com era d'esperar, no en fou cap excepció.

Pel que fa a l'anomenada Guerra d'Independència, el timbaler té una sèrie de "companys de viatge", com poden ser la ja esmentada Agustina d'Aragó -es diu que el seu nom real fou Agustina Saragossa i Domènech, i que a més, fou catalana-, en Vicent Domènech el "Palleter" a València i a Madrid Manuela Malasaña Oñoro. Tots quatre personatges, com tota llegenda, tenen una part de veritat i una altre d'exagerada, en funció dels esdeveniments. En

⁴⁰ Íbid. p.90

⁴¹ Recomano la lectura de RAY, R. *Founding Myths: Stories That Hide Our Patriotic Past*. New York Press, New York, 2004. Tanmateix, animo al lector a veure'n les semblances i/o diferències comparant imatges d'ambdues dones a través d'Internet.

qualsevol cas, tots aquests exemples responen a una mateixa voluntat: la creació d'un precedent de resistència i victòria en front de l'invasor, i un altre encara més important, havien de servir com a eix vertebrador d'un discurs que pretenia unificar un poble sota una mateixa nació.

Seguint amb aquest fil, sobretot pel que fa als trets més identitaris, hi va haver al llarg del segle XIX una forta competitivitat entre Igualada i Manresa per atribuir-se els mèrits de la batalla del bruc. Lluís Toledano i Maria Gemma Rubí ho comenten:

"Los somatenes de Manresa [...] se arrojaron un protagonismo central en estos hechos. Un liderazgo que sería discutido por la vecina ciudad de Igualada, capital de la comarca de la Anoia. A partir de la segunda mitad del siglo XIX, se derrochó una cantidad ingente de tinta para demostrar que las dos ciudades pugnaban por un protagonismo exclusivo en la lucha contra el francés."⁴²

Aquest combat dialèctic, òbviament no es tracta d'un conflicte armat, entre ambdós municipis s'ha d'entendre en el seu context històric. Després de la guerra, l'economia va quedar molt tocada, per no dir destruïda. L'evolució econòmica de Manresa fou molt superior a l'igualadina⁴³ i a nivell social, a Igualada hi havia molta inestabilitat. En un context en el qual el conflicte armat entre liberals i carlins era una tònica habitual, calia emetre un missatge per tal d'unir la comunitat i fer que oblidin les seves diferències i així superar les dificultats que passaven. Aquesta idea es posar en marxa en l'acte de commemoració de 1880.

Entre 1880 i 1881 es va coronar a la Verge de Montserrat com a patrona de Catalunya. En un context d'un camp rural català profundament catòlic, Igualada va aprofitar l'ocasió per fer valer la seva participació en els fets del Bruc. Com he dit, la crisi social, econòmica i política es va fer servir el timbaler del Bruc i la batalla coma eina de cohesió. En aquest context, el 6 de juny de 1880 Igualada va posar en marxa el seu aparell propagandístic.

⁴² GEAL, P. I HOCQUELLET, R., 2007, p.92

⁴³ El tren que connectava Igualada amb Barcelona no va arribar fins al 1893.

Commemoració de 1880

A Igualada, el 6 de juny de 1880 les publicacions "Semanario de Igualada" (catòlic) i "La Colmena de Igualada" (liberal-progessista), tot i ser diferents ideològicament, ambdues van atribuir la victòria del Bruc al sometent igualadí. En el primer cas, atribueixen la victòria a un miracle diví, el segon pel fervor patriòtic i popular. Aquesta fou la primera de les moltes iniciatives igualadines per tal d'atribuir-se el protagonisme de la victòria, responent així a la voluntat de crear un ambient de cohesió social al municipi.

Òbviament, la resposta de Manresa no es va fer esperar. El "Semanario de Manresa" (catòlic ultramuntà) va voler desacreditar els arguments igualadins fent servir fonts tant conservadores com liberals. Aquest fet és inaudit si s'analitza la naturalesa de la pròpia publicació i els recursos o arguments que es van fer servir. La batalla dialèctica no va fer res més que començar. Aquest conflicte va deixar entreveure un altre conflicte, com a mínim que s'analitzaria de manera posterior, el conflicte identitari. Els combatents dels diferents grups de sometents que varen participar a les batalles del Bruc, identificaven la lluita en clau de sentiment identitari local.

No es combatia als francesos només per expulsar-los d'Espanya, Catalunya, lluitaven per fer-los fora de les seves contrades. L'element identitari de cada municipi responia a la voluntat de lluitar pel propi municipi. Crec que aquesta idea és necessària aclarir-la, perquè tot i que és cert que la propaganda de l'època exalta a lluitar en nom de o per alliberar Espanya o Catalunya els sometents responien només per defensar el seu territori. La idea de defensar Espanya o Catalunya és propi de finals del segle XIX o inicis del XX, no abans, fins aleshores no existia aquesta mentalitat.

Seguint amb el fil anterior, la lluita entre Manresa i Igualada, l'esmentat combat dialèctic va arribar a extrems com el fet de discutir qui va dirigir l'assalt contra els francesos al Bruc. Resulta molt interessant llegir les obres de l'època i les posteriors al respecte, la majoria de finals del segle XIX o inicis del XX. a grans trets, el debat es pot resumir de la següent manera: el llibre de Solà Montaña "Els Manresans al Bruch : relacions del capdill en Maurici Carrió,

referents á la batalla del Bruch, 6 de juny de 1808"⁴⁴, el de Barado " Antonio Franch y Estalella héroe del Bruch y primer caudillo catalán en la Guerra de la Independencia: biografía leída en el solemne acto de colocar el Excmo. Ayuntamiento Constitucional de Barcelona el retrato de este personaje en la Galería de Catalanes Ilustres el día 29 de septiembre de 1902"⁴⁵ i el de Soler i Terol "Francisco Riera Balaguer: natural de Manresa, primer héroe de la Batalla del Bruch, teniente coronel de infantería"⁴⁶.

Aquest conflicte va durar dècades, en el qual es discutia el lideratge de l'acció entre Antoni Franch, Maurici Carrió i Francesc Riera. Pel que fa a Igualada, la campanya de propaganda la va liderar Carles Puget, amb l'ajuda de l'arxiver municipal barceloní Josep Puiggarí que fou declarat fill adoptiu d'Igualada. Per part dels manresans, Josep Servitje i Guitart va destacar la figura del canonge Ramon Muntanyà i al mateix temps, els carlins del municipi destacaven l'acció de l'esmentat Maurici Carrió i Serracanta, juntament amb el seu fill Maurici Carrió i Torrella. Ara bé, degut a problemes ideològics i en l'argumentació, els liberals manresans no van recolzar el suposat heroi local Maurici Carrió.

Finalment se sap que, d'una banda, que el canonge Muntanyà va formar part del grup que va anar a Barcelona per conferenciar amb els francesos, fet que trenca bastant la seva imatge de resistent⁴⁷; i de l'altre, se sap que Carrió va tenir un important protagonisme en la crema de paper segellat francès que va ocórrer a la vila, però no hi ha proves concloents ni tan sols de la seva participació -ja no el lideratge- als fets del Bruc. Actualment, la versió que més s'ha recolzat és la del lideratge d'Antoni Franch i el paper preponderant d'Isidre Lluçà com a timbaler.

Mites com el del timbaler del Bruc, o els setges de Girona o Saragossa, van permetre la lectura en clau patriòtica i d'identitat nacional espanyola que fou emprat per exemple, pel mateix Miguel Primo de Rivera o Franco. Fins i tot

⁴⁴ Octavi Viader, Barcelona, 1908.

⁴⁵ Imprenta Sucesor de F. Sánchez. Barcelona, 1903. Aquesta és la versió que, en essència, es dóna per bona avui dia.

⁴⁶ Tipografía Artística. Manresa, 1942.

⁴⁷ Carner va més enllà, i de fet, l'acusa de desarmar, o almenys d'intentar-ho, al sometent de Manresa.

el catalanisme conservador o abans, al llarg del segle XIX entre liberals, conservadors i carlins que pretenien emprar la figura simbòlica del mite del timbaler per finalitats pròpies i exaltar els seus militants, sometents o soldats.

Pel que fa a la interpretació dels fets, es va analitzar des de diferents perspectives:

- Liberals: Veien el Bruc com un exemple d'aixecament popular per la llibertat del poble. Els liberals no van poder crear un discurs fort o que posés en perill el dels tradicionalistes. El van centrar en el protagonisme del poble i a la defensa de la Constitució, amb elements com que Manresa fou la primera ciutat catalana en proclamar la Constitució⁴⁸ i que fou pionera en l'aixecament contra els francesos. Els liberals, però, no van aconseguir fer prevaldre el seu discurs.
- Republicans: Els republicans ressaltaven que el 1808 el poble s'aixecà sol, que els més pobres foren els que van defensar el poble i el país quan els poderosos i els líders tradicionals els van abandonar.
- Tradicionalistes: Pel que fa als tradicionalistes, ja el "Diario de Manresa", el 29 de juny de 1808, deia que els catalans havien tingut la "satisfacción de haber sido los primeros en defender los Sagrados derechos de la Monarquía y la Religión"⁴⁹. L'objectiu de la propaganda era animar a la població a tornar a fer el mateix, a seguir defensant la religió. Atribuïen la doble victòria del Bruc a un miracle de la Verge de Montserrat i els Sants patrons locals, així com la presència de les banderes de la Puríssima i dels Sants Màrtirs.

Si tenim en compte les diferents interpretacions sobre els fets, val a dir que la que va prevaldre fou la tradicionalista. Els liberals i republicans, tot i que ho van intentar, no van poder derrotar el discurs tradicionalista i d'aquí, per exemple, que el 1880 la Verge de Montserrat es convertís en patrona de Catalunya, ja que la va defensar victoriosament dos cops en menys de dues setmanes.

⁴⁸ GEAL, P. I HOCQUELLET, R., 2007, p.97

⁴⁹ Íbid. p.91

Aquestes diferències polítiques van obrir un debat o conflicte que cap dels contendents tenia una intenció inicial clara de fer, la interpretació que acabaria essent tant per part del nacionalisme espanyol com del nacionalisme català. Aquest doble patriotisme representen la subordinació de la identitat regional a la nacional espanyola, inicialment, ja que al final acabarien essent dos projectes polítics diferents. En aquest context els fets del Bruc hi juguen un paper destacat. Des de l'estructura de l'Estat espanyol es glorifica el passat d'Espanya i també de Catalunya, sobretot de la Gran Guerra en la que catalans i espanyols lluitaven junts.

Això és important, perquè durant la Guerra del Francès els francesos van fer campanyes a Catalunya dient que els alliberament de la tirania dels espanyols. Per tant, la necessitat de guanyar-se la fidelitat catalana en ambdós casos va ser quelcom comú i necessari. Des dels discurs tradicionalista, a diferència dels republicans o liberals, la nació no passa pels ciutadans, ni la seva submissió a l'Estat. Passava pels llaços tradicionals entre súbdit i rei o feligresos i bisbes. El conflicte entre liberals i tradicionalistes al voltant de la figura del timbaler o la batalla del Bruc fou polític, no historiogràfic. No els importava si realment fou un igualadí o manresà qui dirigí l'atac, calia que la gent s'ho cregués i punt. Amb el temps si que es va començar a tractar de forma més "acadèmica" però passaria molt de temps perquè fos així.

La gran i més triomfadora postura fou a catòlica, sobretot duta a terme pels carlins, en la qual s'exaltava la religió i el propi Torres i Bages digué: "[al Bruc es lluitava per] la dignitat i la santedat del seu país i de la seva família, la llibertat de la pàtria i de la religió"⁵⁰. La política catalana i espanyola estava fragmentada i era molt localista. Aquestes diferències localistes en la construcció del discurs nacional, es feren paleses a la commemoració del Centenari del Bruc.

⁵⁰ Íbid. p.101

Commemoració del Centenari del Bruc, 1908

"El programa de festes anunciava els diferents actes amb aquest títol: "Firas y Festas que ab motiu del centenari de las glorioses jornadas del 6 y 14 de juny de 1808, tindrán lloch en l'histórich y pintoresch poble del Bruc durant els dias 4, 5, 6, 7 y 8 de juny."⁵¹

Amb aquestes paraules es volia donar a conèixer la Commemoració que va tenir a la vila del Bruc en la qual hi haurien actes polítics, culturals, militars com festius. Es va guarnir tot el poble i preparar la desfilada militar. El dia 4 es van iniciar les jornades festives amb una fira de bestiar i de productes de consum al matí i a la tarda es va organitzar una cercavila que acabaria essent un ball quan ja fos de nit. Al trenc d'alba del dia 5 el sometent del Bruc va iniciar una descàrrega de fusells i canons per despertar el poble, que es preparava per la lectura d'un seguit de poemes i una nit de "Serenates" a la casa de la vila. No fou fins a l'esperat 6 de juny, dia central de les festes, en que es van repetir les descàrregues d'artilleria i es va organitzar una orquestra per introduir un llarga jornada de festivitats.

Per tal de commemorar "el reconegut valor y heroisme dels defensors de la Pàtria"⁵², a les deu del matí, es va celebrar una missa a l'església de Santa Maria. Al migdia, la Junta d'Instrucció Pública va donar obsequis commemoratius a un grup d'alumnes barcelonins i a la tarda es va inaugurar la creu commemorativa dedicada als "Herois del Bruc". La jornada va finalitzar amb un castell de focs i un ball. El dia 7 es va dedicar bàsicament als Jocs Florals que es van organitzar per l'ocasió, en que s'hi van presentar més de cent obres i hi va assistir un grup molt important de polítics, intel·lectuals i fins i tot Maria Cristina de Borbó. Finalment, al dia 8 es feren els actes oficials. Hi assistiren sometents de diferents viles, tropes regulars de l'exèrcit, les autoritats polítiques i uns deu mil assistents. La jornada va acabar amb un castell de focs i un ball.

⁵¹ ESTRADA I PLANELL, G. *Les festes de la commemoració del Centenari de la Guerra del Francès*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Rubí, 2009. p.35

⁵² Íbid. p.37

Tot i que les jornades van anar molt bé, les diferències que s'han anat evidenciant entre diferents faccions polítiques no van trigar gaire a aflorar. D'una banda hi va haver polèmica per l'esmentat monument als "Herois del Bruc". Igualada i Manresa es tornaven a barallar per endur-se el mèrit ja no només de la batalla sinó del monument. A aquesta lluita local s'hi ha d'afegir que en aquest context liberals, conservadors, carlins republicans i catalanistes lluitaven constantment pel poder. En un context de creixent catalanisme, de pèrdua d'influència social de l'Església, i un moviment obrer que anava creixent en partits d'esquerra i sindicats, les festivitats del Bruc no en van quedar excloses.

Tots els grups polítics van treure la seva artilleria per guanyar protagonisme en els actes. Cadascú exaltava els seus símbols i la seva ideologia, i resulta molt curiós com una varietat tant diferent d'ideologies es barrejaven en l'acte de commemoració d'un esdeveniment que no té res a veure, per exemple, ni amb els carlins o el catalanisme, ja que aquests ni existien llavors. En aquest sentit considero que la figura del timbaler fou un relatiu fracàs a l'hora d'elaborar o construir un discurs identitari polític en el context de l'Espanya d'inicis de segle XX.

Franquisme i catalanisme

Com a últim apartat de l'anàlisi de la perspectiva política del timbaler del Bruc, voldria analitzar de més a prop el segle XX i les influències que ha exercit tant en el franquisme com en el catalanisme. Val a dir que la pròpia "Guerra d'Independència" ja despertava interès abans del franquisme. Com a exemple es pot dir que el sometent va existir fins que durant la Segona República, el 1931, es va suprimir aquest cos. Seguint amb la República, quan va esclatar la guerra, uns l'anomenaven "Cruzada" i els altres "Segona Guerra d'Independència". Per tant, es veia la Guerra d'Independència com un conflicte en el qual el poble es podria tornar a inspirar en els seus valors, ja sigui la visió liberal o la tradicionalista.

El franquisme va fer servir trets culturals i de la història del país per manipular-los o adaptar-los al seu discurs nacional. Pel que fa al timbaler, fou emprat com un símbol de resistència contra els francesos. El franquisme emprava tots els recursos que tenia per a la seva propaganda i la batalla del Bruc representava la Guerra d'Independència i la lluita contra els francesos. Si tenim en compte que el règim volia mostrar-se com un ens que havia estat capaç de mantenir la independència del país, sobretot després de la desfeta nazi de la II Guerra Mundial, i que França representava un enemic històric que va "recolzar" -des del seu punt de vista- al govern republicà.

La Guerra d'Independència⁵³ i el timbaler van representar una font important de propaganda, sobretot també, per mantenir un llaç d'unió amb el poble català. El franquisme sabia que de cara a la galeria s'havien de fer determinats gestos cap als catalans i la batalla del Bruc representava una bona oportunitat per fer veure que quan catalans i espanyols estaven units van poder derrotar Napoleó. Aquesta idea és molt important, perquè el règim poques concessions feia cap a la població catalana, i el tema del Bruc, va suposar al mateix temps una via d'accés a la cultura catalana⁵⁴ pel catalanisme de postguerra. El règim, per exemple, tenia la publicació "El Bruch", que era portaveu de la Jefatura Provincial de Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalistas (FET de las JONS) que es publicava a Barcelona.

El franquisme, seguint amb el timbaler, va fer un altre gest el 1952 amb la inauguració del monument del timbaler del Bruc que fou obra del cèlebre Frederic Marès. Tot i que inicialment fou feta guix, el 1954 s'instal·lava l'estàtua definitiva. Fou en aquesta ocasió quan Franco digué: "Cuando España fue fiel a su fe, alcanzó las más grandes alturas de su historia"⁵⁵. El 1958, per tal de commemorar els 150 anys de la batalla, es va pretendre fer una sèrie d'actes de commemoració -res a veure amb el 1908- de la batalla però òbviament, des d'una perspectiva política que exaltava més a la religió, als combatents i l'herència que va rebre el Caudillo i com es van derrotar als enemics de la fe.

⁵³ Fins i tot, el franquisme va recuperar el sometent després de la guerra.

⁵⁴ Un altre, per exemple, foren les sardanes -"baile folklórico español"- per tal de mantenir la identitat catalana o fins i tot les agrupacions d'excursionistes.

⁵⁵ Diari La Vanguardia, www.lavanguardia.com (consultada el dia 18 de maig de 2014)

Per tant el franquisme va voler treure'n el seu profit ideològic i també religiós, no cal oblidar que per molts fou una intervenció divina, com a mínim al llarg del segle XIX. Resulta curiós que un rival polític seu, com el catalanisme, també en fes les seves pròpies interpretacions i referències.

Pel que fa al catalanisme, considero que ha estat bastant descrit en l'apartat anterior, sobretot pel que fa a la "Renaixença" i concretament el "Període 1883-1900". El catalanisme polític conservador fou la ideologia hegemònica que més es va remetre als fets del Bruc. Val a dir que era quelcom lligat més a recuperar els valors tradicional de la religió que no pas tant en la intervenció política del moviment catalanista, això vindria més endavant, sobretot entre els anys vint i la II República. Si bé és cert que el catalanisme va acariciar el poder de la mà d'Enric Part de la Riba i a Mancomunitat, pel que fa al timbaler del Bruc no he sabut trobar llibres escolars del moment que en destaquin la figura històrica. Evidentment que hi havia una exaltació, en el context en que es va moure la Mancomunitat, de la figura del timbaler però en essència es troba -com hem vist- en aspectes d'organitzacions polítiques i culturals que destaquen pel seu fervor catòlic.

Pel que fa al seu ús polític catalanista, voldria ressaltar un fragment del famós poema d'Alfons Roure "El timbaler del Bruch":

"Qui el que per lliurar la Pàtria

ferro i plom no sap trobar

no és digne de tenir mare

ni d' ésser-ne català"

Considero que més enllà d'aquests trets és molt difícil arribar a determinades conclusions pel que fa a la relació entre el catalanisme polític i la figura del timbaler. L'explotació religiosa del mite considero que ja ha estat desenvolupada i per això considero que per tancar aquest apartat, la figura del timbaler ha estat durant segles una eina política, però en el cas del catalanisme, ha estat essencialment religiosa, quedant relegada la figura nacionalista per a l'últim terç del segle XX.

El timbaler avui dia

Finalment, abans de les conclusions, voldria fer una última reflexió. Després de veure l'evolució històrica -i historiogràfica- de la batalla del Bruc caldria preguntar-se què n'ha quedat avui dia. Personalment, el resultat m'ha sorprès. D'una banda, a nivell militar, hi ha un quarter a Barcelona que porta el seu nom, "El Cuartel del Bruch", té una estàtua del timbaler al pati d'armes al costat de la placa als "caídos por Dios y por la Patria" durant la Guerra Civil. Paral·lelament hi ha una publicació de la "Hermandad Nacional de Alféreces Provisionales" que porta per títol "El Bruch". Fins i tot avui dia hi ha un "Cuerpo de Somaten de España"⁵⁶.

A nivell cultural, avui dia encara és un tema recurrent. Se'l cita sobretot per tractar la Guerra del Francès, no per fer-ne un anàlisi concret. Penso que aquest és el gran problema, no s'ha escrit encara "el llibre" del timbaler del Bruc. Si hi ha obres com ara la biografia de Hitler escrita per Ian Kershaw o Joachim Fest que es poden considerar ambdues obres "la biografia" de Hitler, quasi impossible de superar-les a nivell temàtic o bibliogràfic, més enllà dels matisos que es puguin fer. El fet que no s'hagi escrit "el llibre" del timbaler, fa que sigui difícil treure'n l'aigua clara.

En aquest sentit voldria destacar un fet que em va sorprendre molt, el que un historiador de la UB publicà que creu haver trobat el lloc on va estar el timbaler⁵⁷. Jo no criticaré el treball ni opinions d'aquest col·lega, bàsicament perquè no és el lloc ni sóc ningú per fer-ho. Ara bé, em sembla un pèl atrevit, sobretot si a falta de l'esmentat llibre, es prenen per bones les premisses que s'han anat arrossegant en el temps i ja em vist l'objectiu polític d'aquestes. No deixa de ser curiós que a més es facin proves amb un timbal per comprovar-ne el so i la seva extensió⁵⁸. En qualsevol cas serveix per exposar l'interès que encara avui dia despertar el timbaler, així com també en activitats polítiques⁵⁹.

⁵⁶ Somaten de España, www.somaten.com (consultada el 25 de maig de 2014)

⁵⁷ Vilaweb, www.vilaweb.cat (consultada el 24 de maig de 2014)

⁵⁸ No he tingut ocasió de parlar amb ell i per tant no val la pena entrar en gaires més detalls, però fer proves de so en un paisatge que ha canviat els últims 200 anys, no sé si és gaire útil o no.

⁵⁹ A nivell d'exemples, el partit neofeixista Moviment Social Republicà (MSR) va fer una ofrena floral al monument del timbaler al Bruc el dia 11 de setembre de 2013, i tanmateix, la Candidatura d'Unitat

Conclusions

La batalla del Bruc, doncs, és un dels esdeveniments que més ha influït la societat catalana en els últims dos segles. És un dels molts esdeveniments ocorreguts al llarg del segle XIX que han trasbalsat o heretat diferents generacions fins arribar als nostres dies i amb el pas del temps ha passat a ésser un tret identitari de la nostra cultura. El que pels francesos havia de ser una escaramussa sense conseqüències va resultar ser no una, sinó dues pedres a la sabata i marcaria un precedent bèl·lic que deixaria la seva petjada en la societat.

Ara bé, no és un fenomen sense polèmiques. Avui dia són debats que pràcticament no es tenen, ja que la majoria d'obres recents n'admeten l'existència però tampoc acaben de participar-hi, com és el cas de la participació de tropes suïsses, tropes regulars i sometents; discussió sobre qui va tenir més pes o un paper més important quan es van desenvolupar els esdeveniments. Des del meu punt de vista tots tres factors van ser importants a l'hora d'influir en el resultat, ja que suïssos i regulars donaven una certa disciplina i els sometents que probablement, en ser veïns dels pobles propers, serien els més nombrosos. Sense oblidar-nos del nano -o nanos⁶⁰- que tocava el timbal evitant així l'afonia dels oficials.

El paper que va desenvolupar la perspectiva cultural i literària al voltant del timbaler, passàriem de la inicial voluntat de reclutar homes per seguir lluitant contra els francesos emulant l'esperit del Bruc amb l'exaltació de la monarquia i de la religió en el context -i també posteriorment- de la Renaixença, destacant la seva producció poètica, teatral i narrativa. Com a referent mític a nivell espiritual per a la comunitat i també per reactivar les postures tradicionalistes i la voluntat de, diguem-ne, "recristianitzar" la població catalana -sobretot a les ciutats- el Bruc acabarà essent, com s'ha dit, un element més religiós que polític pel que fa al cas català.

Popular (CUP) va fer-hi una altra concentració el març del 2009 per demanar que no es tornés a instal·lar la monumental figura publicitària del Toro d'Osborne.

⁶⁰ Si tenim en compte que hi ha fonts que contempnen la presència de 2000 homes per enfrontar-se als francesos, no hauria d'estranyar la presència de més d'un timbaler, si entenem que servien per traslladar ordres i així evitar l'esmentada afonia dels oficials.

Ara bé, a nivell polític l'anàlisi de l'ús que se li ha donat al mite n'hi ha per sucar-hi pa. Primerament la "tercera batalla del Bruc"⁶¹ entre Manresa i Igualada. A primera vista resulta increïble que dos municipis s'enfrontin d'aquesta manera durant dècades per atribuir-se una sèrie de mèrits pel que fa a la victòria al Bruc. Tot i així, si s'analitza la situació, en un context de misèria, pobresa i crisi econòmica, política i social; el fet de poder dir que la victòria del Bruc havia estat gràcies a una vila o una altre, responia a la necessitat de cohesionar la comunitat del municipi, fer que s'abandonin diferències i unir-la en una causa comuna, aconseguir demostrar que foren ells els vencedors del Bruc. Voldria insistir que a primera vista sembla absurd, però la tàctica té una finalitat sociològica molt interessant.

Seguint amb el fil del conflicte polític, el que va començar essent una lluita ideològica entre el món liberal i el tradicionalista per apropiat-se l'herència -jo diria, combativa- dels fets del Bruc, es va acabar convertint en les últimes dècades del segle XIX en un conflicte identitari entre els nacionalismes espanyol i català. Uns nacionalismes que en el cas del franquisme explotaria la figura del timbaler com un símbol de resistència enfront d'un invasor liberal estranger -França- i per part de Catalunya seria un símbol de lluita religiosa per recuperar uns valors religiosos que progressivament varen quedar arraconats per deixar entrar els moviments ideològics d'origen europeu de l'última meitat del segle XIX.

Per acabar voldria fer una reflexió personal sobre el timbaler. No estic segur de si el timbaler va existir o no, fet que provoca que em qüestionin molts dels aspectes que s'han desenvolupat al llarg del treball. No es tracta de negar o acceptar res, crec que es tracta d'interpretar en el seu context l'evolució que va adquirir o ha adquirit tant la figura del timbaler com els fets del Bruc. Crec que la importància del timbaler rau en el seu valor simbòlic -mitològic, si es vol dir així- i el rol que va jugar aquesta figura en l'evolució de la societat catalana. Crec que cal analitzar l'impacte cultural de l'esdeveniment, no invertir gaire temps en demostrar o negar la seva existència, ja que com em va dir el regidor de cultura del Bruc en el seu moment, "en el fons, el poble viu d'això".

⁶¹ Hi ha diferents fonts que han arribat a anomenar així aquest enfrontament.

Bibliografia emprada i consultada

BARADO, F. D. *Antonio Franch y Estalella héroe del Bruch y primer caudillo catalán en la Guerra de la Independencia: biografía leída en el solemne acto de colocar el Excmo. Ayuntamiento Constitucional de Barcelona el retrato de este personaje en la Galería de Catalanes Ilustres el día 29 de septiembre de 1902*. Imprenta Sucesor de F. Sánchez. Barcelona, 1903.

CARNER I BORRAS, A. *Les tropes suïsses a Catalunya durant la guerra "de la independència"*. Rafael Dalmau. Barcelona, 1976.

CABANES, F. X. *Historia de las operaciones del ejército de Cataluña en la Guerra de la usurpación, o sea de la Independencia*. Imprenta de Brusi, Barcelona, 1815.

DURAN, C. *El Bruc en la literatura catalana del segle XIX*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. L'Hospitalet de Llobregat, 2009.

ESTRADA I PLANELL, G. *Les festes de la commemoració del Centenari de la Guerra del Francès*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Rubí, 2009.

FONTANA, J. *La Guerra del Francès*. Pòrtic. Barcelona, 2007.

GEAL, P. I HOCQUELLET, R. *Sombras de Mayo. Mitos y conmemoraciones Guerra de la independència*. Casa de Velázquez. Madrid, 2007.

IGUINO, I. F. *El Tambor del Bruch*. Bistagne. Barcelona, 1948.

MOLINER PRADA, A. *Catalunya contra Napoleó: la guerra del francès (1808-1814)*. Ed. Pagès. Lleida, 2007.

MOLINER PRADA, A. *La Catalunya resistent a la dominació francesa: la Junta superior de Catalunya (1808-1812)*. Edicions 62. Barcelona, 1989.

MUSET PONS, A. *Economia, societat i cultura al Bruc i al seu entorn al començament del segle XIX*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Rubí, 2009.

PÉREZ, N. *Batallas que los catalanes han ganado a los franceses, batalla segunda del Bruch y casa Masana en 14 de junio de 1808*. Ignacio Abadal (Imp.). Manresa, 1808.

PUIGGARÍ, J. *La Jornada del Bruch: vindicación de Igualada sobre su principalidad en la misma*. Establecimiento Tipográfico de Mariano Abadal. Igualada, 1892.

RAY, R. *Founding Myths: Stories That Hide Our Patriotic Past*. New York Press, New York, 2004.

RUBÍ, G. *Manresa i la Catalunya central a la Guerra del Francès: de la revolta a la destrucció*. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 2009.

SAUCH CRUZ, N (Ed.). *La Guerra del Francès als territoris de parla catalana: Jornades d'estudi El Bruc (l'Anoia), 23, 24 i 25 de maig de 2008: bicentenari de les batalles del Bruc*. Afers, Ctarroja, 2011.

SOLÀ MONTAÑA, F. *Els Manresans al Bruch : relacions del capdill en Maurici Carrió, referents á la batalla del Bruch, 6 de juny de 1808*. Octavi Viader, Barcelona, 1908.

SOLANS I RODA, C. *Coneix les batalles del Bruc i la Guerra del Francès 1808-1814 al Baix Llobregat*. Edicions del Llobregat. Sant Feliu de Llobregat, 2009.

SOLER I TEROL, L. *Francisco Riera Balaguer: natural de Manresa, primer héroe de la Batalla del Bruch, teniente coronel de infantería*. Tipografía Artística. Manresa, 1942.

SOLER I TEROL, L. *Igualada i les batalles del Bruch del 6 i 14 de juny de 1808*. Imprenta i Enquadernacions de Sant Josep. Manresa, 1929.

TORRAS I RIBÉ, J. M. *Sometents, exèrcit i poble a les batalles del Bruc. Apunts sobre l'organització de la resistència catalana contra els francesos l'any 1808*. Ajuntament del Bruc. El Bruc, 1983.

VV.AA. *Exposición histórico-conmemorativa del 150 aniversario de las batallas del Bruch: organizada por el M. I. Ayuntamiento: abierta del 23 al 31 agosto, fiesta mayor, 1958*. Imp. Bas, Igualada, 1958.